Кір БУЛИЧОВ

ПОЛОМКА НА ЛІНІЇ

Будинок наш старий. Настільки старий, що його кілька разів брали на облік як історичну пам'ятку і стільки ж разів з обліку знімали — іноді за наполяганням міськради, якій хотілося цей будинок знести, іноді зважаючи на відсутність в ньому історичної цінності. З часом його обов'язково знесуть, але, очевидно, це трапиться не скоро.

Років триста тому в будинку жила одна сім'я. Родичі боярина, який нічим не прославився. Потім боярин помер, нащадки його здрібніли і збідніли, і будинок пішов по руках. До кінця минулого століття його розділили на квартири — по одній на кожному з трьох поверхів, а після революції будинок ущільнився.

У нашій квартирі на першому поверсі вісім кімнат і п'ять сімей. Зараз у ній залишилися в основному люди похилого віку і я, молодь розсмокталася по Хімках і Зюзіних. Мене ж моя кімната цілком влаштовує. У ній двадцять три метри, висота стель три тридцять, зі склепіннями, і є альков, у якому раніше стояло моє ліжко, а зараз я завалив його книгами. Вказувати мені на безлад нікому. Мати виїхала до вітчима в Новосибірськ, а з Галею я так і не одружився.

Тієї ночі я пізно ліг. Я читав останній роман Олександра Черняєва. Недописаний роман, тому що Черняєв помер з голоду в Ленінграді у сорок другому році. Зараз, коли вийшло його зібрання творів, роман помістили в останньому томі разом з листами і критичними статтями.

Це дуже образливо — ти знаєш, що читати тобі залишилося сторінок десять, не більше. І дія тільки-тільки розгортається. І вона так і не встигне розгорнутися, і ти ніколи вже не дізнаєшся, що ж хотів зробити старий Черняєв зі своїми героями, і ніхто вже не допише цей роман,

тому що не зможе побачити світ таким, яким його бачив Черняєв. Я відклав том і не став перечитувати ні критичних статей, ні коментарів до роману одного відомого фахівця з творчості Черняєва. Фахівець робив припущення, яким би був роман, якби письменник мав можливість його закінчити. Я знав, що Черняєв писав роман до останнього дня, і знав навіть, що на полях однієї з останніх сторінок було приписано: "Спалив останній стілець. Слабкість". Більше Черняєв не дозволив собі жодного зайвого слова. Він продовжував писати. І писав ще три дні. І помер. А рукопис знайшли потім, тижнів за два, коли прийшли з Ленінградського радіо, щоб дізнатися, що з ним.

Як бачите, думки у мене того вечора були досить сумні, і герої книги ніяк не хотіли йти з кімнати. Вони силкувалися мені щось сказати... І тут пролунав дзвін.

Стіни в нашому будинку дуже товсті. Напевно, конструктор кінця сімнадцятого століття зробив запас міцності відсотків у вісімсот. Навіть перегородки між кімнатами цеглини в три. Так що, коли сусіди грають на піаніно, я практично нічого не чую. Тому я не сумнівався, що дзвін пролунав саме у мене в кімнаті. Дивний такий дзвін, ніби хтось впустив срібну вазу.

Я простягнув руку і засвітив світло. Герої книги зникли. Тиша. Що б таке могло у мене впасти? Я полежав трохи, потім мене потягнуло в сон, і я вимкнув світло. І майже негайно поряд щось гримнуло. Коротко і переконливо.

Мені стало не по собі. Я людина абсолютно незабобонна, але хто б міг кидатися всілякими предметами в моїй кімнаті?

Цього разу я засвітив світло і підвівся з ліжка. Я обійшов усю кімнату і навіть зазирнув у альков. І нічого не знайшов. А коли я обернувся плечима до алькова, звідти знову почувся дзвін. Я підскочив і обернувся на сто вісімдесят градусів. І знову ж таки нічогісінько не виявив.

Побрязкування вже не припинялося. Через кожні десять секунд лунало — дзень. Потім пауза. Я відлічував — раз-і, два-і... Після десятої секунди знову — дзень.

Я, щиро кажучи, ледь з глузду не з'їхав від неспокою. У тебе в кімнаті хтось дзвенить, а ти не можеш здогадатися, що ж трапилося. Я почав систематичне дослідження кімнати. Я чекав, поки пролунає дзвін, і потім робив крок у тому напрямі, звідки чувся звук. Я вже здогадався, що він долинає з боку гладкого шматка стіни між альковом і дверима. Після четвертого кроку я підійшов до самої стіни і приклав вухо до неї. "Раз-і..." — рахував я. На десятій секунді просто поряд з вухом пролунав виразний дзвін.

Так, вирішив я, думатимемо, чим пояснюється цей феномен. Стіна виходить іншим своїм боком у коридор, у глибоку виїмку, в якій раніше стояли два велосипеди, а коли велосипеди виїхали в Хімки-Ховріно, то бабуся Каплан поставила туди шафу під червоне дерево. У цій шафі, за спільною угодою, ми всією квартирою зберігали мотлох, який треба б викинути, але поки шкода.

Ясно. Слід вийти у коридор і подивитися, що відбувається в шафі. Я й не очікував нічого там побачити — адже стіна товста, а дзвін лунає біля самого вуха. Але все ж одяг капці і визирнув назовні. Всі спали. Коридор був темний, я засвітив лампочку і при світлі її переконався, що в коридорі нікого немає. Я підійшов до шафи, прочинив її. Мені довелося притримати дитячу ванночку, повну довоєнних журналів, яка відразу вирішила вивалитися назовні. Другою рукою я підхопив порожню позолочену раму і навалився животом на решту речей. У такій позі я стояв, напевно, хвилини півтори. Нарешті мені здалося, що я чую віддалений дзвін. Можливо, тільки здалося — надто вже сильно я прислухався. У будь-якому випадку звуки долинали не з шафи. Я закрив шафу і повернувся в кімнату. І тільки-но увійшов, як тут-таки почув — дзень...

Напевно, цілу годину я прикладав вухо до різних точок стіни, поки не переконався абсолютно точно, що звук народжувався за сірою плямою на шпалерах на рівні моїх грудей, у вісімдесяти сантиметрах від кута алькова. Теоретична частина мого тлумачення закінчилася. Тепер час було переходити до експерименту.

Мені вже абсолютно розхотіло спати. Я посунув до стіни стілець і заходився думати, відривати мені шпалери чи утриматися. І не знаю, до якого б я прийшов рішення, коли б не сильний удар, майже гуркіт, що змінив рівномірне побрязкування. І тут запала тиша.

Ніж я узяв на кухні. Із столу бабусі Каплан. Ніж був довгий, добре заточений (моя робота) і з гострим кінцем. Те, що потрібно. Ще я узяв молоток. Простукати стіну. Дивно, що я не здогадався зробити цього раніше, але мене можна зрозуміти — не щодня у вашій стіні заводяться привиди. Я стукав по стіні не дуже голосно. Все-таки сусіди сплять. У стіні простукувався чотирикутник, сімдесят на сімдесят, за яким явно знаходилася порожнеча. Тепер сумнівів не залишалося. Я узявся за ніж і вирізав шматок шпалер у центрі цього квадрата. Шпалери відокремилися з легким тріском, виявивши під собою обривки газети і клаптик блакитної стіни. Я раптом пригадав, що такою стіна була під час війни, і навіть пригадав, які у нас тоді стояли меблі, і пригадав, що у нас було затемнення — чорне паперове полотно з дрібними дірочками — як зоряне небо. І я його називав не затемненням, а просвітленням, і мама завжди сміялася.

Біля самого вуха знову щось брязнуло. Я постукав гострим кінцем молотка по синій фарбі і відлупав шматок тиньку. Потім подумав, що треба б підстелити газету на підлогу, але не став цього робити — все одно вже насмітив.

З-за штукатурки визирнули рожева цеглина і жовтувата смужка розчину навколо. Цеглина сиділа міцно, і я промарудився з нею хвилин десять, поки вона не захиталася і не покинула звичне місце.

За цеглиною була чорна дірка. Я запалив сірник і посвітив усередину. Сірник освітив цеглину на протилежній стороні тайника і щось блискуче внизу. Я обережно запустив руку туди і насилу дотягся до дна ніші. Пальці захопили метал. Кружечки металу. Я витягнув їх на світло. Це були старовинні срібні монети.

Вони були теплими.

Оце так! Скарб. У власній кімнаті знайти скарб! Дивовижно. А втім, хіба мало скарбів буває в стінах старих будинків? Щоправда, коли про це читаєш у газеті або в книзі, — одне, але коли це трапляється з тобою...

Я знову запустив руку всередину і дістав ще жменю. Щось більше лежало там само, але, щоб дістати "це", слід було розширити отвір. Я роздивився монети трохи краще, вони були дуже старими і неросійськими. На них були зображені якісь стародавні царі, і на фізіономіях царів стояли глибокі тавра з нерозбірливим малюнком. Щось на кшталт вершника зі списом. Я цілий перемазався і дивом не розбудив весь будинок, поки виймав ще ряд цеглин. Тепер я міг засунути в нішу голову.

Але робити цього я не став. Я узяв зі столу лампу і поставив її на підсунений стілець. Другий стілець поставив поряд. Тепер у мене були всі можливості для вивчення дірки на найвищому науковому рівні. Я обтрусив з себе вапно, підклав під лампу якнайвищий стос книжок, щоб світло падало в нішу, і тоді зазирнув усередину.

І ось що я побачив:

Ніша зі скарбом являла собою правильний кубик, витесаний у стіні. Задня стінка ніші була гладкою і новенькою, немов цеглини уклали в неї лише вчора, і для міцності вона була армована залізними смугами. Бічних стінок я відразу не розгледів, тому що очі зрадили мене —

замість того щоб систематично вивчати картину, що відкрилася переді мною, вони втупилися у дно ніші, завалене монетами. Крім того, на дні лежали чаша з якогось коштметалу і, як не дивно, залізна рука. Напевно, від обладунків.

Я дістав руку. Рука була важкою, пальці її були ледь зігнуті, щоб краще тримати меч або спис, вона сягала до середини зап'ястя, мов дамська рукавичка, і ще на ній були ремінці, щоб краще кріпити до руки. Я обережно поклав руку на стілець і потягнувся за чашею, і тут сталася цілком дивовижна річ.

Зверху на мою руку впала ще одна монета. Тепла срібна монета. Неначе вона відклеїлася від стелі ніші. Монета скотилася по моїй кисті, повалилася на купку інших монет і брязнула дуже знайомо: дзень...

Я навіть завмер. Обімлів. Бо зовсім забув, що поліз у стінку саме тому, що в ній щось брязнуло. А як побачив монети, вирішив, що це старий скарб.

Я посвітив лампою на стелю ніші. Стеля була чорною, блискучою, без єдиного отвору і прохолодною на дотик. Ніяка монета приклеїтися до неї не могла.

Я почекав, чи не трапиться ще що-небудь, але, оскільки нічого не трапилося, вигріб назовні скарби, розклав їх на стільці. І заснув, сидячи на стільці, розмірковуючи, чи то піти зранку в музей, чи то дізнатися спочатку, чи не дурнички я знайшов. Ще сміятимуться.

На ранок, сам вже не знаю як, я перебрався на ліжко і прокинувся від дзвінка будильника. З хвилину я намагався зміркувати, що ж таке дивовижне сталося вночі, і лише коли побачив у стіні чорну дірку, а на підлозі купу вапна, обривки шпалер і обламану цеглу, зрозумів, що все це був не сон... Я насправді виявив скарб у своїй стіні, і до того ж скарб дуже дивної властивості. Але в чому була його дивність, я пригадати не

встиг, тому що в двері постукала бабуся Каплан і запитала, чи не брав я її ніж.

А потім почався звичайний вранішній поспіх, тому що у ванні був дідусь Каплан, і я пригадав, що зранку нарада у головного технолога, і мені обов'язково треба бути там, і закінчилося російське масло, і довелося стрельнути у Ліни Григорівни. Щоправда, коли я біг, то встиг засунути дірку книжковою полицею і тицьнути в кишеню пару монет, а у валізку — залізну руку.

На засіданні я зовсім було забув про знахідку, але, тільки-но нарада закінчилася, підійшов до Митіна. Він збирає монети. Я показав йому одну з моїх монет і запитав його, якої це країни.

Митін відклав убік портфель, погладив лисину і сказав, що монета дурниця. І запитав, де я її дістав. Напевно, у бабусі і, може, віддам йому. Але треба знати Митіна. Адже Митін колекціонер, і хоча завжди скаржиться, що його хтось там обдурив, сам будь-кого обдурить. Вже по тому, як він цю моменту тримав у руках і крутив, видно було, що монета непроста.

— Це неважливо, звідки я її дістав, — сказав я. — Мені вона самому потрібна.

— До речі, ти просив мене дістати однотомник Булгакова, — сказав Митін. — У мене, щоправда, другого немає, але хочеш, я тобі за неї свій екземпляр віддам? Майже новий...

— Ну й ну, — сказав я. — Його ж у тебе ні за які гроші не виманиш.

— Просто, розумієш... — Затим він, певно, зрозумів, що я його розкусив, і сказав: — Немає у мене цієї монети в колекції. А потрібна, хоч вона і підробка.

— Чому ж підробка? — запитав я.

— Ну новороб. Бачиш, яка новенька. Неначе вчора з-під преса.

— Ага, — сказав я. — Лише вчора. Сам їх роблю. А як вона називається?

Митін з жалем розлучився з монетою і сказав:

— Єфимок. Російський єфимок.

— А чому на ній фізіономія неросійська?

— Довго пояснювати. Ну, загалом, коли у нас ще не було достатньої кількості своїх рублів, ми брали іноземні, європейські талери, це ще до Петра Першого було, і ставили на них російське тавро. Називалися вони єфимками. А тепер скажи, де дістав?

— Потім, Юро, — відповів я йому. — Потім. Може, і тобі дістанеться. Значить, кажеш, до Петра Першого?

— Так.

Я подумав, що якщо в музей здаватиму, то одну монету залишу для Митіна. Врешті-решт, Булгакова він мені свого хоче віддати.

У лабораторії я мовби ненавмисно дістав залізну руку. Задля жарту. І сказав друзям, коли вони збіглися:

— Давно потрібна була. А то у мене дуже м'який характер. Тепер буде у мене залізна рука. Так що, співробітники і співробітниці, тримайтеся.

Дівчатка засміялися, а Тартаковський запитав:

— Ти й цілого лицаря принести можеш?

— Лицаря? Хоч завтра.

Але насправді того дня робота у мене валилася з рук. Нарешті я не витримав, підійшов до Узянова і попросив його відпустити мене додому після обіду. Сказав, що потім відпрацюю, що дуже потрібно. І він, певно, зрозумів, що справді потрібно, тому що сказав: йди, чого там.

Я відчинив вхідні двері ключем, дзвонити не став і швидко пройшов до себе в кімнату. Замкнув за собою двері — навіщо лякати бабусю Каплан, якщо вона ненавмисно до мене зайде? Потім відсунув полицю з книгами і зазирнув у свій тайник. Тайник був на місці. Значить, не приснилося. А то, знаєте, хоч і залізна рука в портфелі, все одно іноді перестаєш сам собі вірити — якесь роздвоєння особи настає. У ніші було темно. Світло з вікна майже не падало в неї. Я ввімкнув лампу і всунув її всередину. І тут я здивувався так, як давно не дивувався. У ніші лежали різні речі, яких вранці не було. Там були (я їх виймав і тому пам'ятаю по порядку): кинджал у піхвах, два сувої з червоними висячими печатками, кайдани, шолом, каламар (а може, сільниця), прикраси всілякі і два сап'янові чоботи. Тепер це вже не було схоже на скарб. Це було суцільне неподобство. Чийсь зухвалий жарт.

Зачекайте, а чому жарт? Хто так жартуватиме? Бабуся Каплан? Але ж вночі вона спить, і до того ж у неї з віком атрофувалося почуття гумору. Ще хто з сусідів? А може, я з'їхав з глузду? Тоді і Митін з'їхав глузду, а він людина тверeза.

Я узяв до рук чобіт. Він ще пах свіжою шкірою і податливо гнувся в руках. Я приміряв шолом. Шолом насилу налізав мені на голову. Він був важкий і справжній, не жерстяна підробка для "Мосфільму". Так я і сидів у шоломі, з чоботом у руках. І чекав край моря погоди. Я перебирав у

пам'яті всі події ночі. Дзвін і удари в стіні, теплі монети, залізна рука. Затим пригадав, як монета звалилася зі стелі ніші мені на руку. Я розмірковував і нічого не зміг придумати.

Потім у повній розгубленості я всунув всередину руку і обмацав стелю ніші.

Вона була ховзькою, мов дзеркало, що відображало суцільну ніч.

Я вийняв ще декілька цеглин, щоб зручніше було працювати, і за годину ніша повністю позбулася передньої стінки. Я зміг розгледіти нішу у всіх подробицях. Залізні смуги на задній стінці виявилися не залізними, а з того самого чорного дзеркального сплаву, що й стеля, а одна з бічних стінок була поділена білими смужками на квадрати. Низом її йшли якісь лінії, і між ними були тонкі шпари. Цими шпарами я і вирішив впритул зайнятися. Я всунув голову в нішу, щоб зручніше було працювати, і в ту ж мить мене вдарили по голові, та так сильно, що я мало не отримав струс мозку. Я рвонув голову назовні. Боляче стукнувши мене по кінчику носа, на підлогу ніші впав старовинний пістолет з ледь загнутою ручкою. Я подивився вгору. Стеля була все такою ж гладкою і чорною. Чортівня. Треба було тобі жити двадцять шість років при Радянській владі, щоб на власному досвіді переконатися, що потойбічні сили все-таки є?

"Ну, а якщо їх все-таки немає? — раптом подумав я, крутячи в руці пістолет. — Якщо вся ця чортівня має якесь пояснення? Тоді яке? На що це все схоже? — думав я, дивлячись у чорну пащу ніші. — Що це нагадує зі знайомих мені речей?" Розумієте, я вирішив шукати відповідь цього завдання за аналогією.

Я думав хвилин двадцять. І раптом мені спала на думку аналогія. Цей жарт нагадує мені поштову скриньку. Так, звичайнісіньку поштову скриньку. У неї через шпару кидають листи і бандеролі. Так. Ходімо далі. Якщо б це була особлива поштова скринька, то, значить, в ній має бути

отвір для одержувача. Тут і чаїлася заковика. Одержувача не було. Адже, поки я не зламав стінку, скринька не мала виходу. Все, що в неї потрапляло, залишалося в ній лежати.

Подивимося на цю проблему з іншого боку. Хто і що в цю поштову скриньку опускає? Хто — поки невідомо. Але що — я вже знаю. Всілякі російські речі допетрівської епохи. Звідки їх беруть? З музею? Крадуть? Малоправдоподібно.

І третє. До вчорашньої ночі в поштову скриньку ніхто нічого не клав. Сьогодні поклав. Якби це трапилося раніше — за останні двадцять років, — то я б почув який-небудь дзвін. Або мама почула б. У неї добрий слух. Отже, ящик почав діяти тільки вчора. А можливо...

І тут мені спала на думку абсолютно божевільна ідея, яку можна пояснити лише тим, що я потрапив в абсолютно божевільну ситуацію.

Значить, у мене є поштова скринька, з якої немає виходу, в неї кладуть речі дуже давно минулих років. І до сьогоднішнього дня не клали.

А що, як сьогодні отвору цього немає, а тоді він був? Розумієте мене? Тоді, коли клали ці речі. Триста років тому. Коли цей будинок був новеньким. І що, як цей отвір є, тоді, коли ці речі належить виймати? В майбутньому. Через сто років. Або через двісті років. Коли житимуть ті люди, які зможуть їздити на декілька сотень років у минуле.

Якщо ця божевільна ідея має сенс, то стає зрозуміло, чому речі почали з'являтися тільки вчора. Не тому що скринька запрацювала вчора, а тому що вона вчора зламалася. Так, зламалася. На лінії "минуле — майбутнє" полетів якийсь транзистор. І вийшла діра. А може, пробило ізоляцію — хіба мало що може трапитися. І ось до мене в кімнату, в мій час почали падати речі, роздобуті археологами майбутнього у далекому минулому.

Ідея мені сподобалася. Але яка моя роль у всій цій історії? Викликати електрика, щоб подивитися нішу? А потім відправлять мене до божевільні? Скористатися плодами поломки і збирати жнива з чужої роботи? Виміняти у Митіна всю його бібліотеку? Теж якась нісенітниця виходить.

Я поставив увімкнену лампу в нішу і протер носовичком бічну стінку. Затим обмацав її пальцями і вставив у вузьку шпару внизу кінчик ножа бабусі Каплан, який я знову поніс з кухні. Я діяв обережно, тому що боявся зламати машину назовсім. І буває ж таке везіння — раптом ця стіна піддалася і відкрилася. За нею виявився пульт, і все стало цілком зрозуміло. Я мав рацію.

Центр пульта займала часова шкала. Уздовж неї йшли світляні цятки. Одна з них, біля року 1667-го, горіла яскравіше від інших, і саме біля неї стояла стрілка. Закінчувалася шкала 2056 роком.

Внизу йшло густе плетиво дротів і провідників і ряд кнопок невідомого мені поки призначення. Раптом цятка біля року 1667-го засвітилася яскравіше, і в ту ж мить я відчув над головою гудіння. Цього разу я зрозумів, що все це може означати, і відсмикував голову. Невелика книга в шкіряній палітурці із застібками глухо стукнулася об підлогу ніші. Я встиг помітити, що в ту мить, коли вона впала, у стелі з'явився отвір точно в розмір книги. Все ясно. Я вгадав. Червоним світлом спалахнула на мить цятка 1667 року. Кінцева станція не засвітилася. Ну що ж, очевидно, поки не помітили поломки і продовжують працювати марно. Як же дати їм зрозуміти? Може, вони так і не бачать поблимування в 67-му? А поки я узяв викрутку і почав перевіряти контакти. Це забрало у мене ще години дві. Я діяв майже навмання. У схемі я так до ладу і не розібрався, хоч з дитинства числюся в радіоаматорах. Я порпався і роздумував про те, що цікаво б побувати в майбутньому і дізнатися, як там живуть люди, і чи вдасться мені зробити що-небудь тямуще в житті, і чому я помру. І ще я думав, що непогано б побувати і в минулому. І зайти, наприклад, до письменника

Олександра Черняєву і дізнатися, як же він збирався закінчити свій роман.

І тут я виявив поломку. Ви маєте повне право мені не вірити. Куди вже мені. Але я замотав розрив фольгою — паяльника у мене не було — і вирішив подивитися, що буде далі. Я був страшно гордий, що знайшов все-таки цей чортів контакт. І тут засвітилася знову лампочка 1667 року, і знову пролунало над головою слабке гудіння. Але я нічого не побачив, і нічого не впало зверху, лише засвітилася друга лампочка, вже не в моєму році, а прямо в 2056-му. Все правильно. Вони отримали свою посилку. Я можу спати спокійно.

Я відкинувся на стільці і зрозумів, що страшно втомився і що вже темно. І що я сам не дуже вірю в те, що відбулося. І не знаю, як відправити за призначенням мотлох, що скупчився у мене.

У двері постукали.

— Хто там? — запитав я.

— До тебе, — сказала бабуся Каплан. — Ти що, дзвінка не чуєш? Я повинна за тебе відчиняти? Ти знову мій ніж узяв?

Я підійшов до дверей і сказав:

— Ніж я віддам пізніше. Не сердьтеся.

Вона добра стара. Тільки любить побурчати. Це вікове.

За дверима стояв чоловік років сорока у синьому комбінезоні, з валізкою в руках.

— Ви до мене? — запитав я.

— Так. Я до вас. Дозволите увійти?

— Заходьте, — сказав я і тут пригадав, що увійти до мене неможна.

— Одну хвилину, — сказав я, зачинив двері перед його носом і терміново засунув на місце полицю з книгами.

— Даруйте, — сказав я, впускаючи його, — у мене ремонт і трохи безлад.

— Нічого, — відказав він, зачиняючи за собою двері.

І тут він побачив цеглини на підлозі. Подивився на них, потім на мене. І сказав:

— Я представник історичного музею. Ми отримали відомості, що вами знайдений скарб великої цінності, і ми хотіли б ознайомитися з ним.

Щось у мові цього чоловіка, в манері тримати валізу і в чомусь ще, невловимому для інших, але зрозумілому мені, що проник у таємниці часу, підказало єдине правильне рішення: не з музею він.

— Я все вже полагодив, — сказав я.

— Що ви полагодили?

— Вашу поштову скриньку.

Я відсунув полицю і підвів його до ніші. Я показав йому контакт і сказав:

— Ось тільки паяльника у мене не було, довелося фольгою замотати.

Тут засвітилася лампочка в 1667 році, і він зрозумів, що я все знаю.

Листоноша-механік з 2056 року запаяв контакт, переправив у майбутнє речі, і потім ми з ним заклали дірку в стіні так, що навіть мені не здогадатися, де вона була. І він дуже дякував мені і трохи дивувався з моєї кмітливості, але коли я його запитав, що буде через сто років, він відповідати відмовився і сказав, що я сам повинен розуміти — відомості такого роду він розголошувати не може.

Потім він запитав, чого б я хотів. Я сказав, що спасибі, нічого.

— То, значить, ніяких прохань? — запитав він, беручись за ручку валізки.

І тут я зрозумів, що у мене є одне прохання.

— Скажіть, ваші люди бувають у різних роках?

— Так.

— І двадцять років тому?

— І тоді. Лише, зрозуміло, зі всіма обережностями.

— А під час війни і блокади хто-небудь був у Ленінграді?

— Звичайно.

— Ось що, виконаєте таке прохання. Мені треба передати туди посилку.

— Але це неможливо.

— Ви сказали, що виконаєте моє прохання.

— Що за посилка?

— Одну хвилинку, — сказав я і кинувся в кухню.

Там я узяв дві банки згущеного молока і півкіло капланівського масла з холодильника, і ще пакет цукру — кілограми в два вагою. Я сунув усе це у великий пластиковий мішок Ліни Григорівни і повернувся до кімнати. Мій гість з майбутнього підмітав підлогу.

— Ось, — сказав я. — Це ви повинні будете взимку сорок другого року, в січні місяці передати письменникові Черняєву, Олександру Черняєву. Ваші його знають. І адресу його зможете знайти. Він помер з голоду в кінці січня. А йому треба протриматися ще тижнів зо два. За два тижні до нього прийдуть з радіо. І не смійте відмовлятися. Черняєв писав роман до останнього дня...

— Та зрозумійте ж, — сказав гість, — це неможливо. Якщо Черняєв залишиться живий, це може змінити хід історії.

— Не змінить! — сказав я переконано. — Якби ви так боялися минулого, то не брали б речі з сімнадцятого століття.

Гість посміхнувся.

— Я не вирішую таких питань, — сказав він. — Давайте я візьму вашу посилку. Тільки зірвіть наклейки з банок. Таких не було в Ленінграді. Я поговорю в нашому часі. Ще раз дуже вам вдячний. Спасибі. Можливо, побачимося.

І він пішов, неначе його й не було. У мене навіть з'явилася спокуса знову зірвати шпалери і зазирнути в нішу. Але я знав, що цього ніколи не зроблю. І він теж розумів це, а то б не розповідав мені так багато.

Наступного дня я виявив у себе в кишені дві забуті монети. Я подарував одну Митіну, а іншу залишив собі на згадку. Митін приніс мені, як і обіцяв, однотомник Булгакова, а потім сказав:

— Знаєш, я знайшов удома том "Літературного спадкоємця". Там є спогади про Черняєва. Тобі цікаво?

Я сказав, що, звичайно, цікаво. Я вже розумів, що вони мене не послухалися і не передали старому моєї посилки.

Та й, звичайно, нісенітницю ж я поров. Адже великим тиражем віддрукована біографія письменника, і там чорним по білому сказано, що він помер саме в сорок другому році. Я навіть посміявся над собою. Теж мені теоретик!

Увечері я прочитав статтю про Черняєва. Вона розповіла про те, як він жив у Ленінграді в блокаду, як працював і навіть їздив у саму холоднечу, під обстрілом, на фронт виступати перед бійцями. І раптом в кінці статті я читаю наступне, хочете вірте, хочете ні:

"Взимку, здається, в січні, я зайшов до Черняєва. Олександр Григорович був дуже слабкий і насилу ходив. Ми з ним розмовляли про становище на фронті, про спільних знайомих (деяких з них уже не було в живих), він розповідав мені про плани на майбутнє, про те, що пише новий роман і, коли б не слабкість, закінчив би його до весни. Я не питав, чому мій друг відмовився евакуюватися, незважаючи на поважний вік і слабке здоров'я. Олександр Григорович лише знизав би плечима і перевів би розмову на іншу тему. Було холодно. Ми підкладали в "буржуйку" уламки стільця.

Раптом Черняєв сказав:

— Зі мною трапилася дивна історія. Днями отримав посилку.

— Яку? — питаю. — Адже блокада.

— Невідомо від кого. Там було згущене молоко, цукор.

— Це вам дуже потрібно, — кажу.

А він відповідає:

— А дітям не потрібно? Я вже старий, а ти б подивився на малюків у сусідній квартирі. Їм ще жити й жити.

— І ви їм віддали посилку?

— А як би ви на моєму місці вчиниили, молодий чоловіче? — запитав Черняєв, і мені стало соромно, що я міг покласти таке питання.

Це, як не сумно сьогодні усвідомлювати, була моя остання зустріч з письменником".

Я разів п'ять перечитав ці рядки. Я сам повинен був здогадатися, що, якщо старий отримає таку посилку, він не смоктатиме згущене молоко в куточку. Не такий старий...

Але що дивно: цей том літературного спадку вийшов у шістдесят першому році — сім років тому.

© БУЛЫЧЕВ К. Чудеса в Гусляре. — М.: Молодая гвардия, 1972. — 368 с. — (Б-ка советской фантастики).

© ГЕНИК Віталій, переклад з російської, 2008.